

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПИВНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

RESEARCH OF BEER MARKET OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY

УДК 658.8.012.12

Розумей С.Б.

к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Національний університет харчових
технологій

Ступка К.Є.

студент
Національний університет харчових
технологій

Ніколаєнко І.В.

асистент кафедри маркетингу
Національний університет харчових
технологій

У статті висвітлено статистичні та аналітичні дані стосовно стану пивного ринку України за останнє десятиліття. Проаналізовано динаміку виробництва, експорт, імпорт та торговий баланс ринку пива в Україні. Досліджено основних гравців ринку та тенденції у споживанні пива. З'ясовано причини нестабільної ситуації пивної галузі. Визначено основні напрями розвитку пивоварних підприємств в умовах економічної кризи.

Ключові слова: ринок пива, виробництво, експорт, імпорт, торговий баланс ринку пива, економічна нестабільність, тенденції споживання, напрями розвитку.

В статье раскрыты статистические и аналитические данные о состоянии пивного рынка Украины за последнее десятилетие. Проанализирована динамика производства, экспорт, импорт и торговый баланс рынка пива в Украине. Проведены исследования основных игроков рынка и тенденции в потреблении пива. Выявлены причины

нестабильной ситуации пивной отрасли. Определены основные направления развития пивоваренных предприятий в условиях экономического кризиса.

Ключевые слова: рынок пива, производство, экспорт, импорт, торговый баланс рынка пива, экономическая нестабильность, тенденции потребления, направления развития.

Statistical and analytical data in relation to beer market of Ukraine for the last decade are reflected in the article. The dynamics of production, export, import and trade balance of beer market is analyzed in Ukraine. The basic players of market and tendency in the consumption of beer are investigated. The reasons of unstable situation of beer industry are found out. The basic directions of brewing enterprises' development in the conditions of economic crisis are determined.
Key words: beer market, production, export, import, trade balance of beer market, economic instability, tendencies of consumption, directions of development.

Постановка проблеми. Пивний ринок України останнє десятиліття демонстрував і активний розвиток, і стабілізацію в результаті своєї насиченості, і тенденції до спаду в результаті погіршення економічної та політичної ситуації в країні на фоні світових кризових явищ. У розрізі зазначеної проблеми постає необхідність у ретельному і регулярному виявленні причин і максимальному нівелюванні зовнішніх негативних факторів, які спричиняють таку ситуацію, або ж у максимальній адаптації до цих змін. Для виробників пивної індустрії аналіз ринку є одним з основних інструментів для ефективного планування господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні питання дослідження українського ринку пива висвітлені провідними українськими науковцями: А. Абраменковою, П.В. Єрмоляєвим, О.М. Петуховою, Т.М. Ратошнюком та ін. У роботі використані дані щодо обсягів виробництва, імпорту, експорту пива та споживчих переваг, отримані в результаті маркетингових досліджень агенцій Nielsen Company, InMind, TNS, публікації Державної Служби Статистики України та галузевої компанії з виробництва пива, безалкогольних напоїв та мінеральних вод ПрАТ «Укрпиво». Аналітичні дослідження зазначених експертів ринку дають змогу правильно оцінити стан галузі, вивчити її проблеми та знайти способи покращення ситуації.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у виявленні основних причин, які визначають негативні тенденції на ринку пива України, і

напрямів поліпшення економічного стану пивоварних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пивобезалкогольна галузь є досить потужним складником харчової промисловості України. Вона є однією з найбільш рентабельних галузей в національному господарстві України і представлена виробництвом пива, безалкогольної продукції та мінеральної води. Аналіз безпосередньо пивного ринку України за останнє десятиліття показує тенденцію як до незначного зростання та стабільності, так і, в подальшому, до різкого та значного спаду. Дані рис. 1 показують, що динаміка виробництва пива на території України за період 2007–2008 рр. характеризувалася зростанням показника з темпом приросту 1,52%. За останні 10 років показники виробництва пива у 2008 році були найвищими.

У період з 2009 до 2016 р. відбулося значне скорочення виробництва продукції на українському ринку пива. Лише у 2010 році спостерігалось незначне підвищення обсягів реалізації порівняно з 2009 роком на 3,3%. Однак уже починаючи з 2011 р. ця тенденція різко змінилася, і з кожним подальшим роком обсяги виробництва пива скорочувалися. Після 2013 р. цей показник настільки впав, що темпи його приросту порівняно з 2012 р. зменшилися на 11,92%, а у 2014 році порівняно з 2013 р. – на рекордні за цей період 19,49%. Лише у 2016 р. порівняно з 2015 р. темп приросту мав тенденцію до зростання майже на 12%, що свідчить про відносну стабілізацію.

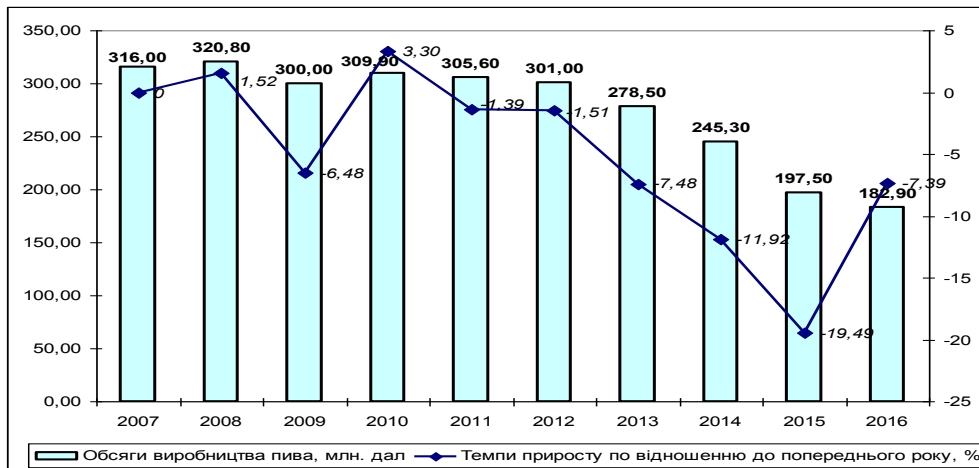

Рис. 1. Динаміка виробництва пива в Україні за 2007–2016 рр. [1, 2]

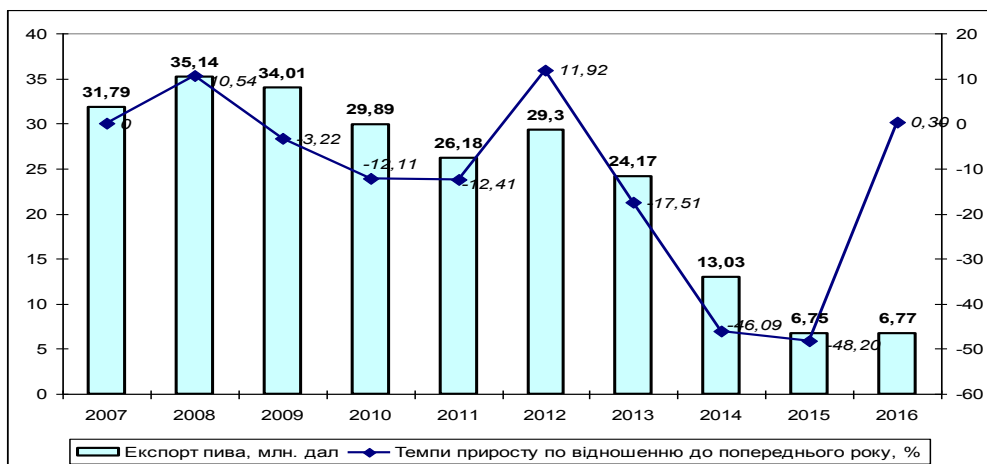

Рис. 2. Динаміка експорту пива за 2007–2016 рр. [4]

Розглянемо динаміку експорту пива за межі України у період 2007–2016 рр. у натуральних одиницях (рис. 2). Відповідно до проведеного дослідження можна дійти висновку, що експорт пива станом на 2007–2008 рр. продемонстрував тенденцію до зростання на 10,54%, тобто до 35,14 млн. дал. У 2009–2011 рр. відбулося суттєве скорочення обсягів експортованого пива. З липня 2009 р. здійснено двократне підвищення акцизу на пиво, в результаті чого експорт пива скоротився на 3,22% порівняно з 2008 р. (до 34,01 млн. дал.). У 2010 та 2011 рр., проти попередніх років, цей показник зменшився на 12,11% та 12,41% відповідно [3].

Найбільш вдалим щодо рівня експортованого пива став 2012 рік, оскільки він мав найвищий приріст, що становив 11,92%. Станом на 2013–2015 рр. спостерігалася тенденція лише до значного спаду обсягів експорту пива за кордон. Таким чином, у 2013 р. експорт скоротився на 17,51% проти вдалого 2012 року. У 2014 та 2015 рр. були найнижчі показники приросту за розглянуті роки: –46,09% та рекордні –48,20% відповідно. Причини критич-

ної ситуації – винятково політичні. Пов'язано це з тим, що з серпня 2014 р. фактично припинилися поставки пива до Росії, яка була основним покупцем українського пива. Скоротився експорт і до двох інших найбільших покупців – Молдови та Білорусі. Частково компенсувати негативну динаміку вдалося за рахунок помітного збільшення експорту до Польщі. При цьому також відбувалися поставки до інших країн СНД, Європи, Америки [5]. Покращилася ситуація лише у 2016 р.: за рахунок незначного збільшення обсягів реалізації за кордон вдалося стабілізувати експорт на ринку пива.

Основними зовнішніми ринками збуту українського пива залишаються Молдова (36%) та Білорусь (31%). У 2016 році збільшилися обсяги поставок пива до Литви (12%). А Польща, навпаки, істотно знизила споживання української продукції, зменшивши свою частку в експорті з 14% до 2%. Найбільшими у 2016 р. були ринки Молдови, Білорусі, Литви та Грузії [6].

Маркетингові дослідження компанії Alliance Capital Management показали, що найбільшим експортером пива у 2016 році став український

виробник пива ПрАТ «Оболонь». На другому місці знаходиться ПБК «Славутич» (Carlsberg Ukraine). ПБК «Славутич» порівняно з першим півріччям втратив 11% в загальному експорті пива. На третьому місці розташувалася український підрозділ пивоварного концерну Anheuser-Busch InBev – ПАТ «САН ІнБев Україна».

Аналіз динаміки імпорту пива до України за останні десять років показав, що у 2008 р. обсяг імпортованого в Україну пива порівняно з 2007 р. зріс на 3,8% і становив 1,91 млн. дал. (рис. 3). У 2009 році відбувся значний спад на 24,08%. У 2010 році обсяги імпорту перевищили показники 2009 року на 63,45%. У наступні роки, аж до 2013 р., позитивна тенденція збереглася.

Із загостренням економічної ситуації в країні та світі з 2014 року відбулося незначне зменшення обсягів ввезеного до України пива, а у 2015 році його обсяг зменшився майже наполовину. І до кінця 2016 року обсяги імпортованого пива показували тенденцію до зниження.

До 2014 р. більше половини ринку імпортного пива в Україні належала Росії. Інша частина практично була рівномірно розподілена між Бельгією, Німеччиною, Молдовою, Чехією, Швейцарією, Мексикою, Великобританією, Данією, Ірландією, Литвою та іншими країнами. І хоч де-юре Росія свої поставки в Україну припинила, де-факто в 2015 р. її частка серед імпортного пива все ж була зафіксована і становила 15%. Встановлено, що РФ постачає пиво в «сіру зону». Понад 60% всього пива, що Росія експортує за кордон, потрапляє в Україну. Хоча на початку 2016 р. в силу вступила заборона на ввезення товарів з РФ, це не завадило імпортувати пиво з півночі [7].

За останніми даними Державної фіскальної служби України, до трійки найбільших імпортерів пива входять Бельгія (49,17%), Мексика (20,41%) і Німеччина (12,37%). Вони постачають сукупно 82% ринку імпортного пива. Порівняно з 2015 р. у 2016 р. питома вага цих країн в постачанні пива

в Україну збільшилася на 16% за рахунок зменшення частки інших країн. Частка імпорту пива в Україну, яка припадала на інші країни, порівняно з 2015 роком у цьому році зменшилася майже вдвічі: з 34,4% до 18,05% [8].

Проаналізуємо динаміку торгового балансу пива України за 2007–2016 рр., дані подано на рис. 4. Відповідно до цього рисунку можна дійти висновку, що торговий баланс ринку пива України за досліджувані роки показав протягом 2007–2012 рр. відносну стабільність ситуації з незначними коливаннями «вгору – вниз» за обсягами виробництва.

Суттєве скорочення торгового балансу ринку пива України відбулося у 2013–2014 рр. (на 6,05% та 8,63% відповідно). Найбільшого пікового спаду він зазнав у 2015 р. Торговий баланс у 2016 р. також мав тенденцію до зменшення, але меншими темпами, ніж у 2015 р.

Дослідження показало, що, незважаючи на негативні тенденції у показниках розвитку ринку пива, це потужний складник харчової промисловості країни, який має перспективи подальшого розвитку. За даними брендингового агентства KOLORO, сьогодні Україна випускає 20 ліцензійних брендів пива, близько 400 сортів пива й експортує хмільний напій до 42 країн світу [7].

Проаналізувавши ринок пива України, можна виділити такі тенденції на макро- та мікрорівні. До чинників макросередовища, що вплинули на стан галузі, належать:

1. Економічні, а саме:

Економічна криза. Суттєвою причиною обвалу ринку пива на початку 2015 року стала девальвація гривні та удар інфляції і, як наслідок, зниження платоспроможного попиту. У результаті українці стали відмовлятися від пива як продукту, який не є продуктом першої необхідності, і частіше виключали його зі свого повсякденного купівельного кошика [5]. Проте слідом за обвалом української пивоварної галузі спостерігалася уповільнення

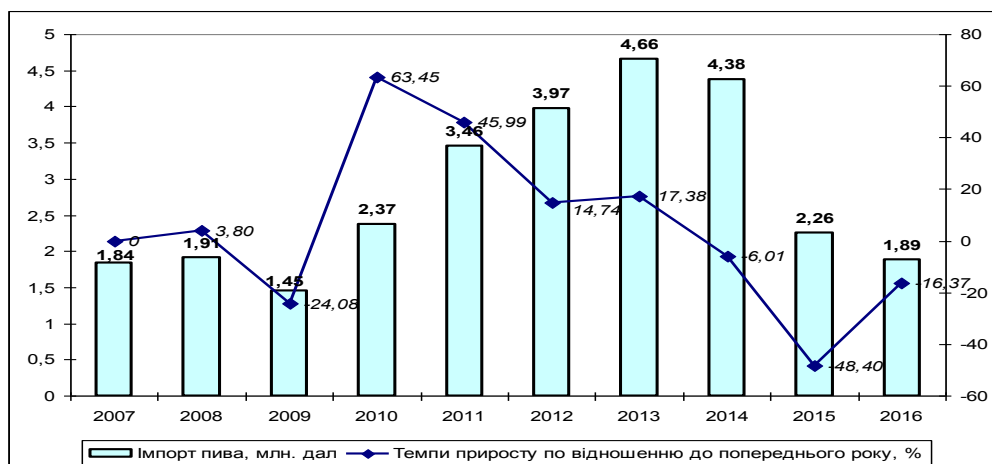

Рис. 3. Динаміка імпорту пива за 2007–2016 рр. [4]

Рис. 4. Динаміка товарного балансу ринку пива за 2007–2016 рр.

негативної динаміки, яку, на наш погляд, можна назвати переходом до стабілізації.

Жорстка фіскальна політика держави. Підвищення ставки акцизу у 2014 р. на 42,5%, а у 2016 р. – на 100% посилює стагнацію пивної галузі та завадило стабілізації ринку. Окрім цього, стягується акцизний збір у розмірі 5% з реалізації пива у роздрібних торгових мережах. Такі дії створюють ризики для ефективної роботи підприємств галузі [9].

Експортні «війни» з боку Росії та Білорусі. У 2013 році мала місце торговельна «експортна блокада» низки українських товарів, зокрема, пива, з боку РФ. У 2010 і 2014 роках білоруський уряд здійснив ліцензування поставок пива з України. В результаті цих дій компанії вимушено скоротили свою присутність на білоруському ринку, зазнавши економічних втрат [10].

2. Політичні, а саме:

Нестабільність політичної ситуації в країні. Анексія Кримського півострова Росією у 2014 р. призвела до втрати традиційних ринків збуту. В середньому Крим забезпечував 6–7% річного обсягу реалізації продукції українських пивоварів, а влітку, у розпал курортного сезону, – до 8% [9].

Ескалація конфлікту на сході України стала причиною падіння виробництва національної промисловості. Більшість вітчизняних виробників вимушені були призупинити випуск продукції у зоні конфлікту, а дистриб'ютори відмовилися від постачання продукції у частину населених пунктів Донецької та Луганської областей [10].

Необдумані законодавчі ініціативи. На ринок пива великий вплив мало у 2015 р. рішення депутатів, що прирівняло пиво до алкогольних напоїв. Це дуже ускладнило життя пивоварним компаніям, адже процес виробництва пива і горілки істотно відрізняється. Особливо постраждали невеликі підприємства, яких зобов'язали купу-

вати ліцензію на оптову діяльність за 500 тис. грн. Після масового несхвалення гравцями пивного ринку прийнятих податкових змін були розроблені законопроекти, які усунули всі недоліки, в тому числі знижували вартість ліцензії для міні-пивоварень [11].

Регуляторні ініціативи місцевих рад. Прийняття актів про заборону продажу пива у вечірній і нічний час, в результаті яких ринок пива скоротився.

3. Природні, а саме:

Використання закордонної сировини. Неможливість вирощування окремих видів сировини для виробництва темних сортів пива, а отже, необхідність їх закупки, приводить у період валютних коливань до росту цін як на імпортовані складники технологічного процесу, так і на продукцію.

4. Культурні, а саме:

Підвищення культури споживання алкоголю. Протягом останніх 10 років поступово змінилася культура споживання алкоголю в Україні. Так, українці почали віддавати перевагу пиву (частка в загальному обсязі споживання алкоголю збільшилася на 25%) та менше споживати горілки (частка знизилася на 18%) [12].

До чинників мікросередовища, що здійснюють вплив на діяльність підприємств галузі, належать:

5. Конкуренти, а саме:

Зберігається жорстка конкуренція з виробниками сильного алкоголю як у сфері лобіювання своїх інтересів на законодавчому рівні, так і в інформаційному просторі [9].

Основна конкурентна боротьба ведеться між компаніями-гігантами ПАТ «САН ІнБев Україна» (AB InBev), ПАТ «Карлсберг Україна» (Carlsberg Ukraine) та ПрАТ «Оболонь», з якими останні роки вдало конкурують альянс Efes і SABMiller та альянс ППБ і Oasis CIS. Непогано виглядають продажі безлічі середніх регіональних підприємств, а 16-кратне зниження розміру ліцензії на оптову торгівлю для малих пивоварів відкриває для них

перспективи швидкого зростання [13]. Аналіз конкурентного стану галузі свідчить, що ринок пива є висококонсолідованим. Структура ринку олігополітична з низьким вмістом невеликих виробників.

Крафтове пивоваріння. Модною тенденцією останніх років стало крафтове пивоваріння, яке в результаті наближеності до споживача дає змогу швидше виявити та задовольнити його потреби. Саме це дало можливість невеличкій компанії ППБ за підтримки Oasis CIS ввійти у п'ятірку, потіснивши гігантів ринку, двоє з яких є світовими лідерами пивоваріння.

6. Споживачі, а саме:

Відбувається поляризація споживчих переваг: спостерігається зменшення споживання пива в середньоціновому сегменті, при цьому у компаній, орієнтованих на нього (AB InBev і ПАТ «Оболонь»), ринкова частка скоротилася. Водночас у преміальному й економсегменті відбулося зростання продажів (Carlsberg Group та альянс Efes і SABMiller).

Переорієнтація на Покоління Міленіалів. Дослідження показали, що 60,8% населення України вживають пиво, з них 76% припадає на чоловіків і 24% – на жінок. Відповідно до вікової категорії покупців спостерігається така тенденція: 71% всього споживаного в Україні пива припадає на споживачів у віці від 21 до 29 років, так зване Покоління Y (Міленіали). Вони через свій світогляд схильні до здорового способу життя, тобто споживання продукції з низьким вмістом алкоголю, екологічно чистої продукції, а також використання не шкідливої для довкілля упаковки. Міленіали за своєю суттю – максималісти, вони схильні до купівлі якісних брендированих товарів, іноді навіть готові заплатити більше задля отримання речі лімітованої колекції. Велика частина споживачів віддає перевагу вживанню пива вдома (53,2%) або ж у громадських закладах – кафе, ресторанах, пабах тощо (18,3%). Місце споживання пива залежить від сезону і погоди. Влітку зростає, в середньому до 10%, споживання пива на вулиці, в закладах із літніми терасами або на природі [12]. Основним споживачем пива в Україні є сегмент населення з рівнем доходу високим і вище середнього, жителі міст.

Проведений аналіз дав змогу визначити основні напрями розвитку пивоварних підприємств у сучасних умовах.

До впливу макрочинників, які належать до неконтрольованих, підприємство може підлаштуватися. Наприклад, підприємству необхідно вміти для нівелювання чинників:

- економічного характеру – жорстко контролювати витрати, мати альтернативні неодноректорні ринки збуту;

- політичного характеру – лобювати власні інтереси на законодавчому та місцевому рівні;

- природного характеру – під час виробництва сортів пива, що потребують використання закордонної сировини, укладати договори виробничого франчайзингу;

- культурного характеру – пропагувати підвищення культури споживання пива.

На чинники мікросередовища підприємства хоч і слабо, але можуть впливати. Останні роки в Україні, як і в світі загалом, відбувається зниження частки великих гравців пивного ринку і зростання обсягів крафтових виробників. Використання зазначеної технології дає підприємству змогу бути у тренді.

Дослідження показали, що найбільшу увагу підприємства у своїй діяльності мають звернути на споживача. Оскільки відбувається:

- поляризація споживчих переваг, то підприємствам варто мати у господарському портфелі пиво преміального і економ-сегменту;

- переорієнтація на Покоління Міленіалів, то необхідно мати у асортиментних лінійках високоякісну брендировану продукцію, що відповідає принципам здорового способу життя та екологічності.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз стану пивного ринку України показав, що динаміка виробництва пива на території України за період 2007–2008 рр. характеризувалася тенденцією до зростання. За розглянуті роки показники 2008 р. були найвищими. А починаючи з 2009 року і аж до 2016-го відбулося значне скорочення виробництва продукції на українському ринку пива. Темпи зменшення обсягів виробництва, експорту, імпорту та торгового балансу у 2016 р. мали менші показники, ніж у попередні роки, що визначає тенденцію до стабілізації ситуації в галузі.

Проведений аналіз ринку пива в Україні виявив тенденції на макро- та мікрорівні, що вплинули на стан підприємств галузі, та дав змогу визначити основні напрями розвитку пивоварних підприємств у сучасних умовах.

До чинників макросередовища належать економічні (криза, фіскальна політика держави, експортні «війни»), політичні (нестабільність політичної ситуації, необдумані законодавчі ініціативи, регуляторні рішення місцевих рад), природні (використання закордонної сировини), культурні (підвищення культури споживання пива). Для успішної роботи на ринку підприємству необхідно вміти нівелювати чинники економічного характеру – контролем витрат, наявністю альтернативних ринків збуту, політичного характеру – лобюванням власних інтересів на законодавчому та місцевому рівні, природного характеру – застосуванням договорів виробничого франчайзингу, культурного характеру – пропагуванням високої культури споживання пива.

Серед чинників мікросередовища підприємству варто звернути увагу на конкурентів (конкурентів

ція з виробниками сильного алкоголю, існування олігополії ринку пива, застосування крафтового пивоваріння) і споживачів (поляризація споживчих переваг та переорієнтація на Покоління Міленіалів). Останні роки в Україні, як і у світі, відбувається зниження частки великих гравців пивного ринку і зростання обсягів крафтових виробників. Ця технологія дає змогу швидше виявити та задовольнити потреби споживача. До основних тенденцій у зміні потреб споживачів належать поляризація споживчих переваг із виділенням у портфелі продукції преміального й економ-сегменту, а також переорієнтація на високоякісну брендову продукцію, що відповідає принципам здорового способу життя та екологічності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Держстат України. Комплексні статистичні публікації. Статистичний збірник «Україна у цифрах». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_ukr_zb.htm
2. Офіційна сторінка української галузевої компанії по виробництву пива, безалкогольних напоїв та мінеральних вод ПрАТ «Укрпиво». URL: <http://ukrpivo.com/pro-kompaniyu/>
3. УНІАН. Інформаційне агентство. URL: <https://www.unian.ua/consumers/315510-ukrajinskiy-rinok-piva-skorotivsya-na-74.html>
4. Ukrstat.org – публікація документів Державної Служби Статистики України. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2016/zd/e_iovt/arh_iovt2016.htm
5. Пивное дело. Международный аналитический журнал. «Рынок пива Украины 2015», № 4. URL: <http://www.pivnoe-delo.info/2016/01/18/rynok-piva-ukrainy-2015-4-2015/>
6. WikiLex. Деловые новости в доступной форме. Украинский экспорт пива – названы крупнейшие рынки сбыта. URL: <http://news.wikilex.com.ua/2016/08/08/ukrainskij-eksport-piva-nazvany-krupnejshie-rynki-sbyta/>
7. Исследование украинского рынка пива: тенденции и прогноз // Брендинговое агентство KOLORO. URL: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/issledovanie-ukrainskogo-rynka-piva.html>
8. ЛІГАБізнесІнформ. Информационное агентство. В ГФС назвали крупнейших импортеров пива в Украину. URL: <http://biz.liga.net/ekonomika/prodovolstvie/novosti/3482988-v-gfs-nazvali-krupneyshikh-importerov-piva-v-ukrainu.htm>
9. Петухова О.М. Тенденції розвитку світового та українського пивного ринку [Електронний ресурс] / О.М. Петухова, Д. Е. Аманов // Ефективна економіка. 2015. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3716>
10. Звіт про сталий розвиток корпорації «Оболонь» 2014–2015 рр. / Студія корпоративних комунікацій / гол. ред. Оксана Пирожок. URL: <http://obolon-report.iv.ua/ua/economics/risks/>
11. РБК-Україна. Исследование рынков. Рынок пива Украины: обзор 2016 года / URL: <http://marketing.rbc.ua/news/16.11.2016/8505>
12. Федорчук А. Маркетинговое исследование рынка пива в Украине 2015 г. // Брендинговое агентство KOLORO. URL: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/marketingovoe-issledovanie-rynka-piva-v-ukraine-2015-g.html>
13. Пивное дело. Международный аналитический журнал. Beer market of Ukraine: big three losing weight / Рынок пива Украины: большая тройка стала меньше. URL: <http://www.pivnoe-delo.info/2017/02/03/rynok-piva-ukrainy-bolshaya-trojka-stala-menshe/>